

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Kong Harald og Ansgar. Rim-Blade af Danmarks Kirke-Bog til Jubel-Aaret

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Kong Harald og Ansgar. Rim-Blade af Danmarks Kirke-Bog til Jubel-Aaret", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1826_436A-intro-shoot-idm130.pdf (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Den samtidshistoriske baggrund

Fejringen af tusindårsjubilæet for kristendommens komme til Danmark med kong Haralds dåb og Ansgars mission var den ydre anledning til Grundtvigs værk *Kong Harald og Ansgar*. I de følgende afsnit er værket forsøgt sat ind i en lidt bredere, samtidshistorisk kontekst. Først præsenteres andre udgivelser i anledning af jubilæet. Dernæst skitseres Grundtvigs teologiske standpunkter på tidspunktet for *Kirkens Gienmæle* og hans angreb på samtidens rationalistiske teologer i H.N. Clausens skikkelse. Derefter belyses Grundtvigs inspiration fra Den danske Rimkrønike. Til sidst ses værket i forhold til hans personlige situation. Da værket er mere alment litterært end teologisk, fremlægges problemstillingerne fortrinsvis ved hjælp af beskrivelser hentet fra Grundtvigs brevvekslinger.

Tusindårsjubilæet for den danske kirke

Det officielle jubilæum var ved en kongelig resolution af 10. marts 1826 blevet bestemt til at skulle fejres ved festgudstjenester i alle landets kirker 1. pinsedag, den 14. maj 1826. Men inden da var det blevet forberedt gennem udgivelsen af officielle skrivelser og af værker, udgivet på privat initiativ.

Et hyrdebrev til landets præster var blevet forfattet af biskop Friederich Münter i samarbejde med landets øvrige biskopper. Rundskrivelsen fik titlen *Antistitvm Ecclesiae Danicæ, Slesvico-Holsaticæ et Lavenbvirgensis Epistola encyclica ad Clervm, de Ivbilæo ob seculvm decimvm Religionis Christianæ in Patria feliciter exactvm die XIV Maii pie celebrando* (da. Biskopperne for den danske, slesvigske-holstenske og lauenborgske kirkes hyrdebrev til gejstligheden om jubilæet forud for, at den kristne religions lykkelige tusindår i fædrelandet med fromhed vil blive fejret den 14. maj). Det rundsendtes og blev godkendt af alle landets biskopper. Desuden blev hyrdebrevet sendt til gennemlæsning hos kongen, der udtrykte sin tilfredshed med det.

Hyrdebrevet rummede en fyldig historisk redegørelse for kristendommens komme til Danmark. Fra og med § 7 og 8, der er indgående refereret af Alexander Rasmussen (1925, s. 206-210), bevægede hyrdebrevet sig dog fra det historiske over til at behandle aktuelle problemer. Disse bestod i en tiltagende religiøs vækkelse og almuens oprørstendenser mod gejstligheden. Desuden var der blandt de gejstlige en uklar stillingtagen til et af datidens centrale teologiske emner, forholdet mellem fornuft og åbenbaring. Hyrdebrevets forfattere mente, at 1700-tallets rationelt prægede teologi blev lagt for had af de moderne åbenbarings- og bibelteologer, der undergravede rationalismen ved ad forskellige veje at søge tilbage til Bibelen.

Det var på foranledning af biskoppen over Lolland-Falsters stift, P.O. Boisen, at hyrdebrevet var blevet udvidet med de omtalte § 7 og 8 og deres betragtninger over "den nuværende Tidsalders Aand". De hårde udfald i hyrdebrevet sigtede uden tvivl til Grundtvig og hans forbundsfælle, teologen J.C. Lindberg, igennem hvem han var kommet i kontakt med de religiøst vakte.

Foruden i sin latinske original skulle den del af hyrdebrevet, der handlede om Harald Klaks dåb, også udbredes i populær form på dansk. Det skete under titlen *Om Kong Harald Klaks Daab og den Christelige Kirkes Begyndelse i Danmark. Et Skrivt for den danske Borger og Landmand, udgivet i Følge Kongelig allernaadigst Befaling*. Også dette skrift blev tilskrevet biskop Münter og indeholdt som en del af sin grundige historiske fremstilling en versificeret oversættelse ved Knud Lyne Rahbek af Ermoldus Nigellus' samtidige digt om Harald Klaks dåb. Som et tillæg bragte bogen "Nogle Jubelpsalmer" af blandt andre B.S. Ingemann og provst Frederik Schmidt. Skriftet udkom ligeledes på tysk i Slesvig.

Ud over Grundtvig var der andre, som på formodentlig privat initiativ udgav skrifter i anledning af jubilæet. Blandt disse kan nævnes Rasmus Sørensen med pjecen *Ansgarius eller en kort eenfoldig Historie, for Børn og Almue, om Christendommens første Indførelse iblandt vore hedenske Forfædre*. Den unge forfatter var tidligere kommet i forbindelse med Grundtvig i anledning af en omvendelseskrise og kendte ligeledes J.C. Lindberg personligt. Efter jubilæumsdagen blev også adskillige af de prædikener trykt, der havde været holdt rundt om i kirkerne.

I Nordtyskland var der på denne tid en righoldig litteratur om kirkens tusindår, Ansgar og hans missionsarbejde. Fra 1820 udsendte Ernst Christian Kruse flere afhandlinger om jubilæet, bl.a. i 1823 en historisk afhandling med kommentarer, *St. Anschar*. Af andre udgivelser kan nævnes en tysk oversættelse fra 1826 af bl.a. Ansgars helgenbiografi: *Leben des St. Willehad's und St. Ansgar's. Ersteres beschrieben von St. Ansgar, letzteres von dessen Nachfolger dem bremischen und hamburgischen Erzbischof Rembert. Nebst einem Briefe Ansgar's* (da. Skt. Willehads og Skt. Ansgars levned. Førstnævnte beskrevet af Skt. Ansgar,

sidstnævnte af Rembert, hans efterfølger som bremisk og hamburgensk ærkebiskop. Derudover et brev fra Ansgar). De latinske tekster var oversat og kommenteret af Carsten Miesegaes, der underskrev forordet den 1. april 1826 i Bremen, der i sin tid var Ansgars ærkebispesæde.

Heller ikke i Sverige gik jubilæet upåagtet hen. I anledning af tusindårsjubilæet kom i 1826 en svensk, biografisk beskrivelse med titlen *Nordens første lærare Ansgarius, Erke-Biskop i Hamburg, samt Nordens første Primas Eskil, Erke-Biskop i Lund*. J.P. Landtmanson nævner på titelbladet, at portrætterne er "Tecknade af Fr. Münter" og oversat af ham selv, men der er nok snarere tale om en sammenskrivning af Friederich Münters kirkehistorie og andre kilder.

Grundtvigs nye kristendomsforståelse og de rationalistiske teologer

Det officielle hyrdebrevs skarpe udtalelser mod de oprørske, bibeltro præster var uden navns nævnelse, men med tydelig adresse til Grundtvig og hans meningsfæller. Mistilliden fra de toneangivende, rationalistiske teologer og embedsmænd med bl.a. professor C.Fr. Horneman og stiftsprovst H.G. Clausen i spidsen var blevet kendeligt forstærket i eftersommeren 1825 ved Grundtvigs angreb på den nyligt udnævnte professor H.N. Clausens dogmatiske afhandling *Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus*. I sit modskrift *Kirkens Gienmæle mod Professor Theologiæ Dr. H.N. Clausen* argumenterede Grundtvig med baggrund i sin nyvundne "mageløse opdagelse", ifølge hvilken han ikke længere fandt grundlaget for kristendommen i Bibelen, men i menighedens fællesskab omkring den apostolske trosbekendelse og sakramenterne dåb og nadver. I den følgende gennemgang af konfliktpunkterne er især de temaet præsenteret, der har sat sig spor i digtet "Christi Kirke".

Clausens værk udkom den 21. august, og Grundtvigs er dateret den 26. august. I et brev til Ingemann fra august 1825 skrev han, at han dagligt blev draget dybere ind i en strid, som han ikke måtte undvige. "Kirkens Fjender rase nu frem i Blindhed, og det er mig klart, Kristi Kirkes Tusindaarsfest i Norden vil blive Kristne uforglemmelig", skrev han og refererede bl.a. til Clausens bog. Han fortsatte:

Gud være lovet, at jeg før denne store Time fik Øje paa den Kirkens Klippe, vi med Luther, Gud ske Lov, have bygget paa, men som i mange Aarhundreder dog har været skjult for Menighedens Øje: det er de kristnes oprindelige, altsaa uforanderlige Trosbekjendelse (vore tre Tros-Artikler), som ved Sakramenterne aabenbar har gjort alle Kirkens Gjæringer, og nu er dens Vidnesbyrd; thi nu staar jeg ikke mere Fare for at dømme nogen eller noget efter min Skriffortolkning, der, naar den er sikrest, dog ej siger mig bestemt, hvor Grænsen er mellem Kristenhedens og Kjætteriets Enemærker (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 69).

I *Kirkens Gienmæle* var en af Grundtvigs hovedindvendinger mod Clausen, at hans lære byggede på Bibelen som eneste autoritet med en skrifttolkning, der tog sit udgangspunkt i fornuften. Clausen havde skrevet, "at Aabenbaringen kun ved Fornuften bliver tilgjængelig for Mennesket" (1825, s. 309; se Rønning 1911, bind 3:1, s. 109). Derved fravalgte Clausen ifølge Grundtvig kirkens historiske vidnesbyrd og blev eksponent for det "exegetiske Pavedom", hvor de uddannede teologer tog patent på, hvad der var sand kristendom.

Det var nu "kommet saa vidt, at selv den yngste Professor paa vor Høiskole vil, som summus Theologus [da., den øverste teolog], være Menighedens exegetiske Pave, paa hvis Bud den historisk-christelige Kirke skal nedrives, og en ny bygges" (*Kirkens Gienmæle*, s. 32).

Over for fornuftens døde bogstavlere pegede Grundtvig på, at den sande kirke var den levende kirke, som fandtes i menighedens vidnesbyrd. Kristus er levende til stede i sin menighed ved dåb og nadver. Kristus er det levende ord, og det havde altid været i menigheden sammen med den apostolske trosbekendelse, fadervor og indstiftelsesordene ved sakramenterne (Lausten 2004, s. 221). Grundtvig krævede derfor i fortalen, at Clausen "enten [skulle] gjøre den Christelige Kirke høitidelig Afbigt for sin uchristelige og forargelige Lærdom, eller nedlægge sit Embede og aflægge sit christne Navn" (*Kirkens Gienmæle*, s. IV).

Grundtvig indklagede Clausen for en kirkelig ret, men Clausens svar var at anlægge injuriersag for den borgerlige. Grundtvig og hans gode ven Ingemann var enige om, at kravet til Clausen om at aflægge sit navn af kristen var med til at fremkalde injuriersagen (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 70-72). Men på Ingemanns indvendinger mod kravet og nogle andre påstande svarede Grundtvig den 4. november 1825, "at jeg, Gud ske Lov! ikke fortryder at have skrevet dem" (s. 72). Han fortsatte bl.a.:

at han [Clausen] uden kristelig Tro ej har mindste Ret til at bære det [kristne Navn], det kan vi soleklart bevise, og at han altsaa ved at ville være en vantro Kristen gjør sig selv til en falsk Kristen, hvad Kirken kalder en Kjætter; thi medens det er ham uforment at kalde sig Jesuit, Kristolog eller hvad der ellers kan betegne et eget frit Forhold til Kristus, maa han, efter Fortalens Udtryk, som ærlig Mand, nødvendig opgive

enhver Fordring paa at hedde *Kristen*, naar han vrager den *Tro*, for hvis Bekjendere det kristne Navn gjennem Historien er ejendommeligt (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 74-75).

Også fortalens angreb på en "falsk Lærer" (*Kirkens Gienmæle*, s. IV) fastholdt han:

At oplyste Kristne nu maa hade og [af] al Magt bestride en Falskhed, der udsætter de umyndige og ubefæstede for under Kristendommens Skin at forføres fra kristelig Tro, og som gjør Historiens Vidnesbyrd om Kristendommens velsignede Virkninger til et Skalkeskjul for dens Fjender, *det er jo dog indlysende* (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 75).

Grundtvigs motivation og hans interesse for Rimkrøniken

Striden skabte et umådeligt røre, og det tærede uden tvivl på Grundtvig, at han havde pådraget sig "det haardeste og afskyeligste, jeg kjender: en Injurieproces" (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 72). For ham var konflikten et samvittighedsspørgsmål, som han skrev til Christian Molbech (Molbech og Grundtvig 1888, s. 141). Men han fandt dog lyspunkter. I samme brev fra 28. marts 1826 gav han udtryk for, at han håbede, at han snart ville få bedre mulighed for at beskæftige sig med, "hvad der er mit Hjertes Lyst, og, i al den Tid jeg kan afvinde Striden, alt længe min ivrige Syssel: poetisk og historisk, saa godt jeg kan, at oplære saavel det christelige, som det danske Folke-Liv i de forrige Tider, uden med mindste Tvang at ville sammenblende deres Træk, eller lade dem skiære hinanden, uden hvor de historisk mødes" (Molbech og Grundtvig 1888, s. 141). Et sådant arbejde er netop et værk som *Kong Harald og Ansgar* et resultat af.

I denne periode genoptog Grundtvig sin beskæftigelse med den middelalderlige danske rimkrønike. Hans fascination af skriftet stammede fra ca. 1815 og havde bl.a. sat sig spor i en udgivelse af dele af *Rimkrøniken* i *Danne-Virke* 1 1816 (*Bibliografien* 297) og en afhandling om den i *Danne-Virke* 4 1818-1819 (*Bibliografien* 342) (se Toldberg 1954, s. 40-95). Den ydre anledning til genoptagelsen var Christian Molbechs udgave af *Den danske Rimkrønike* i december 1825 (Bogfortegnelsen 1839, nr. 2435). Grundtvig skrev til Molbech: "Denne Bog har, lige siden jeg fik den, som stedse ved et godt Tilfælde, fra Jul til Paaske været min daglige, eller, da Dagen tit var optaget, snarere min natlige Læsning" (Molbech og Grundtvig 1888, s. 142). Foruden til en meget grundig og kritisk anmeldelse i *Nyt Aftenblad* over flere numre fra 1. april til 6. maj (*Bibliografien* 429), inspirerede udgivelsen Grundtvig til selv at skrive litterære værker i rimkrønikestil. Indledningen blev gjort med "Broder Niels fra Soor" med betegnelsen "Efterskrift til den danske Rim-Krønike" (i *Nyt Aftenblad* 1826, nr. 4, s. 25-27; *Bibliografien* 428), og det fortsatte med Grundtvigs egen bearbejdelse af *Rimkrønikens* digte (*Bibliografien* 430), der dog først blev udgivet i 1834 (se *Bibliografien* 539). Samtidig med disse værker var det, at Grundtvig skrev *Kong Harald og Ansgar*, hvor især de tre historiske digte er fuldgyldige og varierede udtryk for hans inspiration fra *Rimkrøniken*.

Mens fejringen af kirkens tusindårsjubilæum var den ydre anledning til *Kong Harald og Ansgar*, blev beskæftigelsen med *Rimkrøniken* således den indre tilskyndelse til værket. Arbejdet med krøniken, dens stil og historiske emne var det åndehul, der gav Grundtvig inspiration, glæde og beroligelse, så han kunne udholde de mange personlige problemer. I et brev til Ingemann den 20. maj, hvor Grundtvig gav en sammenfatning af de forrige måneders vanskeligheder, skrev han, at Gud trøstede ham i trængslerne, "og [at] Hans Engel tilsmilede mig paa hvert Blad af *Rimkrøniken*, saa den blev Figenbladet, der lagdes paa min Hjerte-Byld og lægde den" [citeret uden udgiverens fodnote] (Glædemark 1939-1941, s. 223).

Værket og Grundtvigs personlige forhold

Grundtvig overrakte Frederik 6. det første eksemplar af *Kong Harald og Ansgar* under en audiens den 8. maj. Fra den 10. april havde han været klar over, at han ville blive dømt for injurier, og at dommen med stor sandsynlighed ville sætte ham under livsvarig censur. Allerede tidligt i striden havde han vidst med sig selv, at han som præst i kirken og som kristen ikke kunne leve i kirkesamfund med Clausen, hvis Clausen ikke tilbagekaldte en lære, der efter hans mening stred mod kirkens bekendelser og Bibelens sandhed (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 73-74). I dagene omkring audiensen var Grundtvig også ved at tage en sag om, hvorvidt hans *Danske Høitids-Psalmer* kunne synges ved pinsegudstjenesten i Vor Frelzers Kirke, hvor han var præst.

Hyldestdigtet, der indleder *Kong Harald og Ansgar*, handler om indvielsen af Christiansborg Slotskirke og er skrevet på et versemål og til en melodi, der var brugt i samtiden. I Hyrdebrevet var det bl.a. nævnt, at kong Frederik 6., endnu før det nedbrændte Christiansborg slot var blevet genopført, havde ladet slotskirken opføre, og at den skulle indvies ved en gudstjeneste ved tusindårsfesten den 14. maj. Det er ikke

usandsynligt, at Grundtvig fra først af havde forestillet sig, at hans hyldestdigt skulle have været sunget ved denne lejlighed. I stedet var det på kongens befaling bestemt, at man skulle synge provst Frederik Schmidts "I Tidens dunkle Strøm forsvandt", der også var digtet til lejligheden, og som var med i det tillæg af salmer, der var trykt i biskop Münters officielle udgivelse, *Om Kong Harald Klaks Daab*.

Overrækkelsen af værket, der oprindeligt havde været årsag til audiensen, kom til at stå i skyggen af retssagen. Da kongen venligt, men uden vaklen støttede Grundtvigs modstandere, gik Grundtvig samme dag hjem og renskrev sin ansøgning om at måtte nedlægge sit embede. (For en nærmere udredning af embedsnedlæggelsen og salmesagen, se indledningen til *Danske Høitids-Psalmer 1826*, Grundtvig nedlagde sit embede og flg. afsnit).